

Artea eta euskaldunok

Arteari doakionean, XX. mendeko azken hamarkada osoan hizpide nagusia Guggenheim Bilbao Museoa izan zen gurean. Ezinbestean. Urrutira gabe, *Jakin*-en bertan, Joseba Zulaika baten artikulua aipa nitzake, edo Joxean Muñoz eta Hasier Etxeberriarenak. Kezka zegoen, harridura, haserrea. Segur aski, oso kontziente izan gabe ere, garai baten bukaera sumatzen zelako. Nola esan: XXI. mendea Guggenheim Bilbao Museoarekin hasi zen euskaldunontzat.

Ez ordura arte ezjakinak ginelako arte kontuetan, Serge Guibaulten hitzen zentzuan baizik: XXI. mendea ez zen hasi irteteko pistola-tiroarekin, kutxa erregistratzailearen txilin hotsarekin baizik.

Hitz hauek *Aprendiendo del Guggenheim* (Akal, 2007) liburutik hartu ditut. 2004ko apirilean Renon izandako «Learning from the Bilbao Guggenheim» sinposioan irakurritako hitzaldiak biltzen ditu. Lehendabizi ingelesez argitaratu zen, 2005ean. Iaz, museoak hamar urte bete zituela profitatuz edo, espainolez. Zenbat beteko ditu, euskaraz irakurtzeko modua izaterako?

Bakoitza bere zoroak bizi du, eta bat zoratu egiten da bazuetan, erakusketen katalogoetako euskarazko testuak irakurtzen. Testua dela gutxienekoa, esango duzue apika, eta hala litzateke, beste zerbaiten sintoma ez balitz. Beti dira itzulpenak, eta bakanetan onak. Euskarak eta euskaldunok ez dugu balio, antza, garai batean zientzietarako bezala, arterako.

Artea unibertsala dela esaten da, baina lanen izenburuak ez datoz esperantoz. Ingelesez datoz, espainolez datoz, frantsesez, alemanez. Artea unibertsala dela esaten da, baina hi-

tzak dauzka lagungarri. Hizkuntzarena ez da txikikeria. Begiratu bestela, iazko udazkenean ireki eta aurtengo otsailean itxi duten Guggenheim Bilbao Museoko erakusketaren izenburuari: *Chacun à son goût*.

Hamabi euskal artista batu zituen Rosa Martinez komisarioak erakusketan. Bidenabar esanda, bakoitzak bere lekua zein den argi izan zezan, azken solairuan jarri zuten, eraikineko beste gela guztietan AEBetako artea erakutsi den bitartean. Euskaldunok mendizale ospea dugulako izanen da agian.

Hamabi artista horietarik batzuk euskaldunak dira, eta besteak euskal herritarrak. Baina nola Euskal Herria ez den euskararen herria, eta nola euskara ez den batzen dituen, erakusketaren izenburuak ezin zuen euskaraz izan. Halaber, espainolez jartzea ere ez zuen ondo hartuko jende askok, tartean Guggenheimekin tratua egin zuen eta abertzale itxurak mantendu behar dituen alderdiak, eta beraz, espainolez ere ezin zen jarri. Eta orduan zer, ingelesez, inperioaren hizkuntzan? Museo inperialistatzat hartu izan denak ezin du hori egin, hori katuak ere badaki. Zer egin, orduan? Frantsesez jarri, eta denok kontent. Aipua Diderotena dela, jarri dute aitzakia. Eta zer? Japonieraz jarriko zuketuen Yukio Mishimarena balitz? Errusieraz, Fiodor Dostoievskirena balitz?

Ederki asko geldituko zatekeen, hizki handiz: Bakoitza bere zoroak bizi du.

Bakoitza bere zoroak

Eusko Jaurlaritzaren Kultura Saila, esate baterako, Picassoren *Guernica*-k bizi du. Iaz, Gernika bonbardatu zutela 70 hamar urte betetzen zirela eta, behin eta berriz eskatu zitzaion Espainiako Gobernuari, eta Reina Sofia Museoari, Picassoren koadro ospetsua Euskal Herrira ekartzeko. Ibarretzek, Miren Azkaratek, Belen Greavesek... Orain batek hurrena besteak, Eusko Alderdi Jeltzaleko makina bat lagunek eskatu

zuten bere garaian Agirre Lehendakariak berak bazter utzitako koadroa. Belen Greaves, gainera, zazpiak bat leloa kopetako azaletan daukara erakutsiz, Gernikako bonbardaketaren urteurrenean, koadroa hamar urte betetzen zituen Guggenheimen erakustea ederra zatekeela esaten ausartu zen. Zer hoberik? Berriz ere izango zituzkeen milioi bat bisitari.

Hala ere, auzi honek gutxi du ikustekorik artearekin. Iaz argitaratu zen beste liburu interesgarri bateko hitzak dira: *Guernica*-k beti funtzionatuko du zerumuga gisa, zerumuga iritsi ezinekotzat akaso, baina bere eskaera etengabeak ideologia nazionalistaren funtsezko elementu bat aktibatuko du: gurea eta soilik gurea den zerbait kendu digutenaren sentimendua, nahiz eta benetako historia, gertaerena, oso bestelakoa izan. Iñaki Estebanen hitzak dira, *El efecto Guggenheim* (Anagrama, 2007) liburutik jasoak.

Afera ez da kulturala. Picassoren *Guernica* ez luke Kultura Sailak eskatu behar, Atzerri Ministerioak baizik, halakorik balego. Edo zein da Kultura Sailaren nahia? Euskal herritar orok Picassoren koadro zoragarria ikus dezagun desio du? Arte modernoan zailduak izan gaitezen? Ba jar ditzatela autobusak, edo abioiak, edo nik dakita zer Madrilera, eta bidal gaitzatela txandaka-txandaka, XX. mendeko lanik onenetako bat ikustera.

Edo hobeto, eska diezaiotela kopiatzaile on bati, egiteko *Guernica*-ren kopia bat, neurri berekoa, eta zintzilika deza-tela Gernikan. Edo askoz hobeto, egin ditzala kopia mordo bat, eta jar ditzatela Euskal Herriko museo guztietan. Baita Guggenheimen ere. Total, ez da lan faltsuak erakutsi ditzuten lehen aldia izango.

Faltsu autentikoa

Jon Alonsoren *Erretzaileen eremua* (Susa, 2006) liburuko «Non fida, han gal» ipuineko protagonista, puru autentikoen eta faltsuen arteko alde antzeman ezinda dabilela, harri eta horma geratzen da saltzaileak beste sailkapen hau ere bade-

la esaten dionean: faltsu faltsuak, eta faltsu autentikoak. Azken hauek puru autentikoak egiten diren fabrika berean egiten dira, langile berak egiten ditu, lehengai berbera erabiltzen. Egunean puru bat ateratzeko eskubidea du langile bakoitzak. Batzuek erre egiten dute purua, beste batzuek gorde, eraztunak jarri, kaxa bete eta turistei saldu. Baina eraztunak eta kaxak halamoduzkoak dira. Horregatik dira faltsu autentikoak.

Halako zerbait gertatzen da artean ere. Inor ez litzateke joango *Guernica* faltsu bat ikustera, faltsua dela jakinez gero. Orain, benetakoa dela salduko baliote, inork ez balu fitsik esango, Reina Sofiak baietz esango balu, utziko diola koadroa Eusko Jaurlaritzari, nahiz eta biek faltsua dela jakin, eta trasladoaren xehetasun guztiak emango balira, ez bagenu jakingo faltsua dela, nork nabarituko luke aldea, koadroa X izpiekin ez ikustera? Non dago faltsu faltsuaren eta faltsu autentikoaren aldea?

Amsterdameko Van Gogh Museoan izan ginenean, gidariak berak jarri gintuen jakinaren gainean. Koadro hauei buruzko zurrumurru bat dabil aspaldi: esaten dutenez, erakusten dituztenak ez dira originalak, kopiak baizik. Originalak, ondo gordeta omen dauzkate, ez jakin non, lapurren beldurrez. Harrapazank, pentsatu nuen, ez zagok hori baino alarma hoberik. Nor arriskatuko da koadro faltsu bat lapurtzen? Gero pentsatu nuen ezetz, han zeuden koadroak autentikoak izango zirela, eta zurrumurrua lapurrak uxatzeko asmatua izango zela. Baina, auskalo. Kopiak balira ere, zer?

Eta orduan, erakusten direnak kopiak baldin badira, zer da miresten duguna?

Bada miresten duguna artea da, eta ez munduan bakarra den objektu bat. Berdin zaigu bakarra den, edo ehun kopia dauden. Miresten duguna trazuaren indarra da, koloreen bizia. Van Gogh koadroa ikusi nahi dugu, ez Van Gogh bat. Eta gainera, ez dakigu Van Gogh bat ari garen ikusten, baina badakigu Van Gogh koadro bat ari garela ikusten. Nahiz eta kopia bat izan.

Diotenez, ba omen da Lekeition Mikel Laboak berak baino Mikel Laboaren antz handiagoa duen gizon bat.

Martxa baten lehen notak

Batek ez du inoiz galtzen itzaropena, eta egungo kultur politika nagusiak Guggenheim bezalako ornamentuak hobesten dituen arren, ematen du Euskal Herrian badela mugimendurik arte munduan.

Hemengo artistek nazioartean erakusten dituzte euren lanak. Ibon Aranberri Kasseleko Documenta ospetsuan izan zen iaz, eta laster Bartzelonako Tapies Fundazioan izango da. Bartzelonan dauka erakusketa oraintxe bertan, MACBA serioan, Asier Mendizabalek. Mainer Lopezek Hungarian egin du lan, esate baterako. Eta hemen bertan ere, erakusketa bikainak egon dira iaz, J.R. Amondarainek Donostiako KMn paratutakoa, kasu.

Baina artistak testuinguru egokia behar du. Gaur egun hor zehar dabilzan artista horietako asko, Artelekun egon ziren lanean. Han ezagutu zuten elkar, eztabaidatu, sentitu. Han ikusi zuten artea beharrezko zutela.

Alde horretatik, badira itzaropenerako zantzuak.

Bilbon bertan, Guggenheim Museoaz gain, hor dago Arte Ederren Museoa. Bestearen tiradizoa baliatuz, jendea erakartzen asmatu du, eta erakusketa interesgarriak eskaintzeaz gain, ikerketa lana ere sustatzen du. Eta hor dago Bilbao Arte, hor dago Rekalde, eta hor daude galeriak. Beharbada, ez da hasiera batean uste zena bezainbat hazi artearekiko interesa (eta batez ere salmenta), baina gune garrantzitsu bilakatu da, jendea lanean ari da, eta aurrera begira, kanpora begirako eskaparatea izango dela dirudi. Horrek ez al du ekarriko barrura begirako ekimenak urritzea.

Gasteizen martxan da Krea, eta bertako sortzaileentzat gune aproposa izango delako iritzia hedatuz doa. Arakisek zuzentzen duen Montehermoso Jauregian ekimen interesgarriak jarri dituzte abian, eta oso erakusketa txukunak ja-

rri ohi dituzte. Turismoa erakartzeko egindako Artium berra ere, erreferentzia ari da bihurtzen. Eskaparatea izango da, baina biltegia zentzuz ari da betetzen; ondo zaintzen ditu erosketak, eta fondo baliosak dauzka.

Iruñean Baluarte daukate, baina ez du ematen sorkuntzari begira dagoenik. Aldiz, Huarte Arte Garaikideko Zentroak beste dinamika bat bilatu nahi duela ematen du, parte-hartzaileagoa, irekiagoa.

Baionan... Baionan Euskal Museoa daukate.

Berritasunik handienak Donostian daude. KMn erakusketak interesgarriak jartzen dituzte; ikustekoa izango da Manu Muniategiandikoetxearena. Egia da inork ez dakiela oso ondo zer gertatuko den Artelekurekin, eta batzuek etorkizun beltza irudikatzen dutela, baina egia da baita ere, Donostian badagoela aspaldiko partez, ilusioa sortzeko moduko proiektua: Tabacalera.

Proiektua ona da, lan taldea ere bai. Martxa baten lehen notak entzuten ari gara, eta oraingoz atsegin dugu doinua. Orain ikusi egin behar politikariek ez ote duten hondatuko, euren protagonismo nahiarekin, argazkian azaldu behar amorragarriarekin, aspaldian eduki dugun proiekturik zentzuzkoena.

Ez al dugu Andres Nagelen hitzekin gogoratu beharrik izango: politikak zuzentzen du kultura, eta hori dramatikoa da.¶